

Tízéves az Orfeo Kamarazenekar Jubileumi hangverseny a Zeneakadémián

Joseph Haydn: 6. szimfónia "Reggel" (Le matin), 7. szimfónia "Dél" (Le midi), D-dúr gordonkaverseny, 8. szimfónia "Este (Le soir)

Orfeo Kamarazenekar, koncertmester: Simon Standage, közreműködik: Varga Tamás (gordonka), vezényel: Vashegyi György

Tíz év nagy idő egy kamarazenekar életében, különösen akkor, ha az együttest a tagok még főiskolás korukban alakították, s a zenekarral együtt értek tanárrá-művésszé. Az Orfeo Kamarazenekar esetében különösen érdekesnek ígérkezett a május 26-i zeneakadémiai koncert, hiszen tulajdonképpen úttörő együttesről van szó. A zenekar karmestere és alapítója Vashegyi György tíz évvel ezelőtt kísérletbe kezdett: az angol Eliot Gardiner együtteseinek mintájára megpróbált létrehozni egy olyan zenekart (Orfeo) és kórust (Purcell), aminek tagjai kellő jártassággal bírnak az úgynevezett régi zene terén, s akikkel bármit meg tud valósítani a saját szájíze szerint. Az akkor még főiskolás tagok (zömében barátok, évfolyamtársak) örömmel vetették magukat a munkába, s az új dolgok iránti ifjonti fogékonysággal ismerkedtek a barokk vonókkal, bélhúrokkal, historikus játékmóddal és hangzással. S noha lelkesedésük már önmagában is szimpatikussá tette a kezdeményezést, a kísérleti stádium okozta hangszeres bizonytalanság és zenei útkeresés még sokszor érződött producióikon. Bevallom, hosszú évekkal ezelőtt hallottam őket utoljára játszani, s többszörösen kíváncsi voltam az ünnepi koncertre. A zenekaron kívül vonzott Simon Standage jelenléte. Az Angol Barokk Kamarazenekar egykori koncertmestere látta el ugyanis az Orfeo Kamarazenekar ünnepi hangversenyén a koncertmesteri teendőket, s így vállalta az est műsorán szereplő darabok nem mindennapi nehézségű szólóit is. Standage-ről legutóbbi ittléte alkalmából mindenfélet lehetett hallani, a régizeneszek lelkesedtek, a "modern" játékosok felháborodottan nyilatkoztak mesterkurzusáról. Most végre saját fülemmel tapasztalhattam meg, kinek is adjak igazat. Vonzott még továbbá, hogy az est szólistájaként azt a Varga Tamást hallhattam, akit az Audio legelső számában volt szerencsém bemutatni az olvasóknak, s aki akkor azt nyilatkozta, Magyarországon mindig nagyon szívesen fellépne, örülne, ha hívnák.

A születésnap hangverseny műsorán Haydn-művek szerepeltek, az Orfeo Kamarazenekar repertoárjában vezető szerepet játszó barokk stíluskorszaknak nyoma sem volt. Haydn három, úgynevezett Napszak-szimfóniája keretezte a D-dúr csellóversenyt. Az első szimfónia, a Reggel leheletfinom indítása a bársonyos napfelkelte megjelenítésén túl felvetette bennem rögtön a kérdést: ennyire jó a zenekar, vagy a bélhúrok egyszerűen puhábban, esetleg hangtalanabban szólnak? Az biztos, hogy el kellett telnie egy kis időnek, mire megszoktam a hangzást, mert a hangszíneket historikus hangszerek esetében valahogy máshogy kell értékelni. Más a dinamika is persze, s a Zeneakadémia nagytermének betöltéséhez első hallásra kevésnek tűnik egy bélhúrokkal felszerelkezett vonóskar. Az első hallásra erőtlenebbnek tűnő fortékhoz könnyebb volt a fülnek hozzászoknia, a hangszínekkel azonban néha valóban bajom volt. Nehezen emésztettem meg a dinamika pótlására használt artikulálást, ami alatt most nem a zenei tagolást, hanem az erőszakosabbnak tűnő hangindítást értem. Ez főleg a vonósok rövid hangjaira igaz (pl. a Reggel Menüettjének triójában a bőgőre), de hasonlókat tapasztaltam a fafuvola és a fagott játékában is. A hangszínbeli mássághoz azért hamar hozzászoktam, s onnantól maradéktalanul lehetett élvezni a zenét.

A vonóskarra alapvetően igaz, hogy remekül működtek együtt, karmesterrel, egymással, fúvósokkal egyaránt. Nagyszabású kamarazenélés zajlott a színpadon, ami egy ilyen együttes

esetében az egyik legfontosabb erény. A kamarazenélésben a fúvósok is nagy elánal vettek részt, a fagottos Adrian Rovátkay különösen lelkesen és szépen fújt. Az oboista Vincent van Ballegooyen szépen illeszkedett a társaságba, a két kürtös (akiknek nevét nem tüntették fel a műsorlapon) viszont rengeteget rontott a produkció összképén. Köztudomású, hogy natúrkürtön felettébb nehéz játszani, de hogy ilyen durva hangszínnel, bántó intonációs hibákkal és gikszerekkel szólaljanak meg a kürtszólamok, az legalábbis zavaró és érthetetlen. A néhány szépen megoldott kürtállás nem volt képes feledtetni a hiányosságokat. Dicséretes Vashegyi György azon törekvése, hogy fiatalokat foglalkoztasson, de a tapasztalatlanság ezúttal erősebb volt a fiatalos lelkesedésnél - bár gyanítom, hogy a kürtösök kiválasztásában a kényszernek nagyobb szerepe volt, mint bármilyen koncepciónak. A fuvolista Kertész Ildikónak nagyon szép pillanatai voltak (például az Este első tételében), de helyenként sajnos hamisan, máskor technikailag bizonytalanul és kezdetleges frazírozással játszott.

Ha már az intonáció szóba került: az elhangolódás veszélye a bélhúrok esetében jóval nagyobb, mint a modern hangszereknél, s a régi építésű fúvóhangszerek megszólaltatása is nehezebb, legalábbis azoknak, akik modern játékosként nyúlnak ezekhez a hangszerekhez. Márpedig az Orfeo Kamarazenekar tagjai szinte kivétel nélkül időszakos rendszerességgel űzik csak ezt a játékmódot, s így hangszeresen nyilván némi skrizoféniában szenvednek időnként, de legalábbis embertpróbáló feladatot vállalnak. Ennek ellenére a vártnál sokkal kisebb mértékben fedeztem fel hamisságot a játékban, a hangszerek egész rendesen tartották a hangolást, pedig a Magyar Televízió reflektorai alaposan próbára tettek hangszert, zenészt, közönséget egyaránt.

Nem tudom, hogy a vonóskar teljesítményében mekkora szerepe volt Simon Standage jelenlétének, nem tudom, hogy hány közös próbán vett részt az angol mester, de hogy nélküle nem tudták volna eljátszani a három Napszak-szimfóniát, azt gyanítom. Igaz, hogy Standage játékát néha bizony intonációs szeplők tarkították, de mindhárom szimfónia hemzseg a nehezebbnél nehezebb, kellemetlenebbnél kellemetlenebb (viszont esetleg nem is annyira mutató) hegedűszólóktól, amiket Standage nyilvánvaló rutinnal teljesített. Rutinja egy kicsit ki is lógott a zenekarból. Az, hogy kétszerannyi idős, mint zenésztársai, már önmagában feltűnő volt, s noha koncertmesterként vett részt a produkcióban, sem az első hegedű szólamát, sem a vonóskart nem nagyon vezette. Űlt szépen, egyenes háttal, s teljesítette a feladatát, ami a játszánivalót illeti. Néha azért ihletett pillanatok is tudott okozni, de engem egy kicsit zavart hűvös intellektusa. Nyilvánvaló volt, hogy öreg róka a szakmában, s ez pozitívan is hatott szólóira, s a zenekarra egyaránt. Távolágtartása egyértelműen habitusából fakadt, s nem a zenekarhoz képest érezte magát kívülállónak, hiszen sok esetben látszott egy-egy apró mozdulatán, vagy a szeme villanásán, hogy kifejezetten élvezzi a lelkes fiatalokkal való együttműködést. A koncert második felében néha egészen felengedett, s szabadon, magávalragadóan játszott, jó tempóban, nagy kedvvel, virtuózan hegedült, s az Este Andantéjában kiderült, hogy a vibratóval és az idővel is remekül bánik.

A szimfóniákban az első hegedű mellett a fúvósok és a vonós szólamvezetők is kaptak szólószerepet. Kuklis Gergely másodhegedűként a Dél első tételében egyenrangú partnere volt Standage-nek, a viszonylag nagy fizikai távolság (egymással szemben ültek) sem akadályozta meg abban, hogy kövesse a koncertmester tempóit, hangszíneit, s pontosan együtt legyen a két hegedűszólam. Nem állom meg, hogy ne tegyek említést Kuklis hosszú copfjáról: nem rokkó hajviseletről van szó, hanem olyanról, aminek láttán inkább egy Harley Davidsont tudnék elképzelni viselője alá, mint hegedűt a kezébe. Jó lenne, ha zenészeink a közönséget és a színpadot is egy kicsit jobban tisztelnék. Nem koncertterembe való látvány, s számomra Kuklis hegedüléshez való hozzáállásának megítélését is jelentős mértékben rontja.

Janzsó György világosan bögzött, s ez jellemző volt az egész zenekarra: mindenki tudta, hogy mit csinál. Tudatos, átgondolt játékkal társult Standage-hez Varga Tamás is, aki erre a koncertre elvállalta a cselló szólamvezetői szerepet. Néha túllontúl alkalmazkodó is volt, de hihetetlenül figyelt, s próbált mindenben Standage-hez alkalmazkodni, anélkül, hogy saját szólamát alárendelte volna a szólóhegedűének. Gyorsabb menetekben sajnos az ő hangszere is jobbára csak zörgött, de ez, úgy tűnt, együtt jár a bélhúrok hangzásával.

Varga a második rész elején szólístaként is színpadra lépett, a csellisták számára híresen nehéz D-dúr gordonkaverseny előadójaként. Stiláris és hangszertechnikai biztonsága egyértelmű volt, még akkor is, ha a nyitó tétel főtémájában helyenként még elfogódottan intonált. Idegen lehetett számára a két láb közé szorított, bélhúros cselló is, evvel a Bécsi Filharmonikusok tagjaként nyilván nem nagyon találkozik. A kihívást mindenesetre látható örömmel fogadta, s világosan artikulált, pregnáns előadásával a közönségből, s Standage-ből egyaránt lelkes vastapsot váltott ki. Az azért egyértelműen hallatszott, hogy Varga a Haydn-versenyművet modern csellón tanulta annak idején, s játékában a historikus felfogásnak nyoma sem volt. Talán az ő lendülete, magabiztossága is szerepet játszott abban, hogy Standage a műsor második részében fiatalosabban, nagyobb hévvel hegedült.

Szót kell ejteni természetesen a karmesterről, arról az emberről, aki ezt az egészet megálmodta, tíz évig működtette, s nyilván még sokáig működtetni fogja. S akinek személyisége alapvetően meghatározza az Orfeo Kamarazenekar profilját, koncertjeinek hangzását. Vashegyi György nagyon intelligens zenész. Minden igényt kielégítően tudja a műveket, s ez egyértelműen hallatszik is a zenekar produkcióján. Az a törekvése, hogy ritkán játszott, ugyanakkor értékes zenéket tűzzön a zenekar műsorára, önmagában is derék dolog. Még imponálóbb azonban az az igényesség, ahogyan a játszandó anyaghoz nyúl. Pedig Vashegyi nem egyértelműen jó karmester. Mozgása sokszor suta, a gyors tételekben helyenként esetlenül hadonászó mozdulatokkal irányít, s merev felsőteste nem segíti a zenekar tagjaiban az oldott zenéléshez szükséges helyes izomérzet létrejöttét. Érdekes módon ez mégsem meghatározó, nem ragad át a zenészekre. S ugyanakkor Vashegyi rendkívül jól is tud vezényelni. Nem csupán lassú tételekben vezette különösen imponálóan nagy ívekben a zenekart, de az Este első tételében takarékosan, ugyanakkor kifejezően, a legnagyobbakra emlékeztető mozdulatokkal tette egyértelművé elképzeléseit. Minden mozdulatán érződik a tudatosság, de ettől valamilyen titok folytán mégsem lesz intellektuális, ám érzelemmentes a zenélés. Hagyja annyira működni a zenét, hogy annak belső törvényei létrehozzák a szükséges emocionális többletet, s ez mindenképpen nagy erény. A zenekar tagjai elfogadják, szeretik karmesterüket, s ez a produkciónak óriási hasznára van. Reméljük, hogy ez a jövőben még sokáig így lesz!

Ittész Tamás

(megjelent az AUDIO c. lapban 2001-ben)